

## Daktaro Jono Basanavičiaus nuopelnai kurortologijai

*Nors daktaras Jonas Basanavičius dirbo Bulgarijos kurortuose, jis pagrįstai gali būti laikomas ir pirmuoju Lietuvos kurortologu.*

*Dr. Vytautas Meška*

Baigiantis jubiliejiniam Birštono kurorto metams pasitinkame lietuvių tautos patriarcho, 1918 m. Vasario 16-osios Lietuvos Nepriklausomybės akto signataro, Lietuvių mokslo draugijos įkūrėjo, daktaro Jono Basanavičiaus (1851-1927) gimimo 165-ąsias metines. Šį didį žmogų dažniausiai prisimename ir minime kaip tautos savimonės žadintoją ir Lietuvos valstybės kūrėją, kaip mūsų praeities ir tautosakos puoselėtoją. Bet gydančiomis versmėmis garsėjančiame kurorte (skulptoriaus Antano Aleksandravičiaus 1939-aisiais Birštone pastatytas paminklas Jonui Basanavičiui išliko, keičiantis ir valdžioms, ir santvarkoms) verta nepamiršti ir jo nuopelnų kurortologijai. Apie tai savo knygoje „Kurortologo atsiminimai“ yra užsiminęs ir mūsų daktaras Vytautas Jurgis Meška.

1880-1905-aisiais su dviejų metų pertrauka Jonas Basanavičius gyveno Bulgarijoje. Iš pradžių jis dirbo Lomo miesto gydytoju ir ligoninės vedėju. 1892 m. daktaras persikėlė į Varną, kur ėjo miesto ligoninės vidaus ligų skyriaus vyriausiojo gydytojo pareigas, o 1894 m. pabaigoje buvo paskirtas gimnazijos ir kunigaikščio Ferdinando rūmų Euksinograde gydytoju. 1891 m. Jonas Basanavičius gavo Bulgarijos pilietybę.

Gyvendamas Varnoje J. Basanavičius aktyviai dalyvavo visuomeniniame ir politiniame šalies gyvenime. Įstojo į Bulgarijos demokratų partiją, net prisidėjo prie jos kūrimo. 1898-1903 m. jis buvo išrinktas į Varnos miesto tarybą. Bulgarijos medicinos istorijos tyrinėtojai aukštai vertina lietuvių daktaro pasiūlytas priemones šalyje tuomet siautusiai maliarijai įveikti. Ne mažiau svarbus ir kitas klausimas, kurį J. Basanavičius kėlė Varnos miesto taryboje. Išsamiai išnagrinėjęs, kaip būtų galima plėsti miestą, jis atkreipė dėmesį į palankias klimato sąlygas, šiltus rudens mėnesius, jūros maudykles, purvo vonių galimybes ir pasiūlė konkretų projektą, kaip iš apleisto provincijos miesto Varną paversti patraukliu kurortu su sanatorijomis, gydyklomis ir gražiai sutvarkyta Juodosios jūros krantine. Pavyzdžiu nurodė nedidelius Europos miestelius, kurie, ir neturėdami gausių finansinių išteklių, tapo garsiais kurortais. Basanavičius vylėsi ir tikėjo, kad iš atvykstančiųjų į Varną ilsėtis ar gydytis gaunamų pajamų bus galima toliau plėsti ir gražinti kurortą. Pritarusi šiam projektui Varnos miesto taryba į komisiją jam įgyvendinti išrinko ir sumanymo autorių Joną Basanavičių.

Apie tai savo knygoje „Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija. 1851-1922 m.“ rašė pats Basanavičius: „Aukščiau jau minėjau, kad aš buvau Varnos miesto tarybon išrinktas. Dabar noriu pridurti, kad kovo m. 1902 m. posėdyje buvau įnešęs ir tarybos priimta mano projektą paversti Varną su jos maudyklomis maršė į kurortą ir pakelti ją kultūros žvilgsniu: pagerinti sanitarės gyventojų sąlygas, miesto assanizaciją patobulinti, praplėsti primarinį sodą iki kapinių ir t.t. Taipogi mano paduota sumanymas įsteigti miesto muzėjų, kuris tarybos priimta ir sulig projekto nutarta: I) Įsteigti muzejų, kuriame būtų renkama: a) archaiologijos daiktai (pinigai, įrašai, statujos ir k.) traukų, graikų ir rymėnų periodo; b) antropologijos ir etnografijos medega šio laiko gyventojų. II) Išrinkta archaiologijos komisija, kurion paskirta mane ir gimnazijos mokytoją čeką Karolių Škorpilą; III) Esamasis miesto valdyboje archaiologijos daiktų rinkinys padedamas muzejaus pagrindan. “

Nors ne visi J. Basanavičiaus pasiūlymai buvo įgyvendinti iki 1905-ųjų, kol jis gyveno Bulgarijoje, bet Varnos kurortas nepamiršo daktaro nuopelnų – ir šiandieną lankytojus priima Basanavičiaus iniciatyva įkurtas muziejus, garsaus lietuviu vardu pavadinta viena miesto gatvė, 2007 metais bulgarų kalba išleista Petko Ivanovo Mangačevo monografija „Dr. Jono Basanavičiaus gyvenimas ir veikla Bulgarijoje (1880-1905 m.)“.

Keliaudamas po Europą, J. Basanavičius lankėsi Čekijos, Italijos, Šveicarijos, Vokietijos, Austrijos kurortuose, pats išbandė ne vieno iš jų gydymą, todėl 1905 m. grįžęs į tėvynę, naudingų patarimų galėjo duoti Lietuvos kurortams. Ne kartą jis svečiavosi ir Birštone.

Jono Basanavičiaus „Rinktinuose raštuose“ (1970 m.) publikuojamas daktaro laiškas spaudos klausimu Juozui Tumui, parašytas 1922 m. liepos 13 d. Birštono kurorto „Birutės“ viešbutyje.

Adolfas Nezabitauskas savo knygoje „Jonas Basanavičius“ mini, kad 1911-ųjų vasarą, važiuodamas iš Kauno į gimtuosius Ožkabalius, daktaras Basanavičius „nuvyko į Birštoną, apžiūrėjo parką, Vytauto kalną, aplankė čia tada praktikuojantį dr. Damaševičių, kleboną Karvelį, kun. J. Burbą, Prienuose užsukęs pas dr. J. Brundzą (**Autorės pastaba:** Juozas Brundza - Birštono kurorto direktorius, Lietuvių mokslo draugijos narys), jis išvyko į Vilkaviškį“.

Tikėtina, kad lankydamas pažįstamus daktarus, J. Basanavičius domėjosi ir Birštono kurorto reikalais, galbūt pasidalijo ir savo patirtimi, žiniomis, sukauptomis gyvenant bei dirbant Varnoje. Daktaro Jono Basanavičiaus nuopelnai kurortinei medicinai galėtų paskatinti Birštoną užmegzti bendradarbiavimo ir draugystės ryšius su Juodosios jūros kurortu, įkurtu didžio lietuviu pastangomis.

Šis rašinys tebūna pagarbos ir atminimo ženklas ne vien Jonui Basanavičiui, bet ir Birštono daktarui, kurortologui Vytautui Meškai (1930-2015). 2017-aisiais sukaks 50 metų, kai Birštone buvo įkurta ir daugiau kaip du dešimtmečius sėkmingai dirbo jo vadovaujama Kurortologijos laboratorija. Ne be dr. Vytauto Jurgio Meškos pastangų ir jo mokslinių atradimų augantis ir besikeičiantis Birštonas tapo plačiai žinomu ir dabar garsėja pirmiausiai gydančiais gamtos ištekliais bei sėkmingu jų naudojimu sveikatos stiprinimui. Džiaugdamiesi kurortinės medicinos pasiekimais ir sveikimui palankia aplinka po sunkių ligų ir negalių žmonės čia stojasi ant kojų – Birštone atsigaua ir dvasia, ir kūnas.

Tegul kurortologijai nusipelnusių žmonių išmintis, jų mokslo atradimai, sukaupta patirtis ir ateities kartoms skleidžia žinias apie žemės, vandens ir saulės gydančiąją galią! Beveik aštuonis dešimtmečius su Basanavičiumi gyvenančiame Birštono kurorte ir nykų lapkritį pro debesį ji kartais nusišypso.

Genovaitė Mačiūtė

Birštono viešosios bibliotekos bibliografė